

Kopieerpers voor brieven Museum van de Speelkaart

Sinds de Industriële Revolutie is een bedrijf een echte onderneming geworden, in de vele betekenissen van het woord, een massa papierwerk inbegrepen. Correspondentie ging heen en weer. Om deze stroom bij te houden, werden van de brieven kopieën gemaakt, soms letterlijk en volledig, vaak echter enkel de centrale boodschap zonder aanhef en franje. De kopieën kregen een plekje in "brievenboeken", zorgvuldig bijgehouden door "schrijvers". Voor de opkomst van de typemachine was een mooi handschrift de beste introductie voor een kantoorbaantje!

Het overschrijven van een brief of het met de hand natekenen van een ontwerp nam tijd in beslag. In een tijdperk van vooruitgang en innovatie kon dit natuurlijk veel sneller en efficiënter. Niemand minder dan James Watt (1736-1819), de beroemde ingenieur en uitvinder, ging de uitdaging aan en bedacht een apparaat om mechanisch te kopiëren. In 1780 nam Watt een octrooi voor "a new method of copying letters and other writings expeditiously". Dat het snel ging, bevestigde Watt zelf. Hij kopieerde een brief van een volle bladzijde in vijf minuten! Het octrooi beschermde een apparaat met cilinders, maar Watt gaf aan dat ook andere methoden mogelijk waren. Naast rollen dacht hij zelf aan een schroef (naar analogie met de klassieke druk- of degelpersen). Watt bedacht verder een klein, makkelijk hanteerbaar model voor onderweg. De ingenieur of zakenman van de Industriële Revolutie beoefende immers allerm minst een zittend beroep, hij was vaak op reis en produceerde een niet aflatende stroom brieven, technische tekeningen en instructies. In zijn bagage stak dan ook een onmisbaar en handig kopieerpersje.

Hoe werkte het kopiëren met dit persje? Voor de brieven of andere documenten werd enkel papier van goede kwaliteit gebruikt om knoeisporen van inkt en vocht te vermijden. Men schreef de brief met een stalen pen en voor het beste resultaat met speciale, dikke kopieerinkt. Daarna legde men op het document een licht bevochtigd transparant vel papier.

Meestal gebruikte men een zeer dun rijstpapier van een heel gering gramgewicht. Boven en onder beide vellen werden dan ter bescherming olie- of vloeibladen gelegd. Het geheel ging in de pers en kwam een tijd onder druk te staan. Resultaat: de inkt van de brief zette zich op de achterkant van het kopieervelletje over. Omdat het zo dun was, scheen de afdruk op de achterzijde en in spiegelbeeld door het vel heen – leesbaar op de voorzijde. De kopie was bovendien exact gelijk aan het origineel. Kopiëren hoefde je bovendien niet document per document te doen, in het persje was ruimte voor een hele stapel brieven tegelijkertijd.

Een Nederlands economisch tijdschrift uit 1861 signaleerde de opmars van dit wonderlijke apparaat, maar volgens de zuinige Nederlanders kon het ook zonder het dure persje: kopieerinkt maakte je zelf door bij gewone inkt wat witte suiker te voegen en in plaats van de pers nam je een strijkijzer ("liefst van het zware soort") en met wat voorzichtigheid kreeg je een "voldoend afschrift" zonder schade aan de brief! In ieder geval werd Watt's uitvinding, nagemaakt in velerlei versies, een onvervalst succes. Vooral in de tweede helft van de 19de eeuw was de kopieerpers alomtegenwoordig in de bedrijfswereld, bij de overheid en zelfs bij vele particulieren.

Tekst: Filip Cremers

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

gegevens :

Kopieerpers voor brieven en handgeschreven documenten
Met schroef en degel voor horizontale druk
Gietijzer, blauwzwart geschilderd
Ca. 35,5 x 31 x 27,5 cm
Onbekende constructeur, 19de eeuw
Herkomst: Brepols & Dierckx Zoon, Turnhout

inventaris :

Nationaal Museum van de Speelkaart - TRAM 41
Druivenstraat 18, B - 2300 Turnhout

bibliografie :

- J.P. Muirhead, *The Life of James Watt, With Selections From his Correspondence*, London 1859, p. 266-272
- *Copieer-persen*, in: Mr. J.L. de Bruyn Kops (red.), *De Economist, Tijdschrift voor alle Standen tot bevordering van volkswelvaart, door verspreiding van eenvoudige beginselen van Staathuishoudkunde*, Amsterdam 1861, p. 96
- F.P.J. Akkermans, *Het kopiëren van brieven*, Stichting Grafisch Historisch Centrum, Etten-Leur 1988

..... Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, klikken naar Object van de Maand)

Contact: TRAM 41 - Stadhuis , Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout

Tel: + 32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

.....
v.u. Erwin Stegenga, Postenstraat 141 B - 2300 Turnhout

